

Priročniki TEOF – 25

Univerzitetni učbenik
za študente Teološke fakultete Univerze v Ljubljani

EKSEGEZA EVANGELIJEV

»Kaj pa vi pravite, kdo sem?« (Mr 8,29)

Recenzentki: izr. prof. dr. Palmisano Maria Carmela
doc. dr. Terezija Večko

Uredila: Špela Fortuna

Urednik zbirke: doc. dr. Miran Špelič OFM

Lektorirala: Alenka Mirkac

Oblikovanje in prelom: Tina Bruno

Izdala in založila: Teološka fakulteta Univerze v Ljubljani
Poljanska cesta 4
1000 Ljubljana

Za založbo: prof. dr. Christian Gostečnik OFM, dekan

Tisk: Demat d.o.o., Ljubljana

Naklada: 300 izvodov

Cena: 14 €

<http://teof.uni-lj.si>

UNIVERZA V LJUBLJANI
TEOLOŠKA FAKULTETA

Maksimilijan Matjaž

EKSEGEZA EVANGELIJEV

»Kaj pa vi pravite, kdo sem?«

(Mr 8,29)

Teološka fakulteta

Ljubljana

2015

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

27-277.2-247

MATJAŽ, Maksimilijan

Eksegeza evangelijev : »Kaj pa vi pravite, kdo sem?« (Mr 8,29)
/ Maksimilijan Matjaž. - Ljubljana : Teološka fakulteta, 2015. -
(Priročniki TEOF ; 25)

ISBN 978-961-6844-39-0

278784512

**METODOLOGIJA
EKSEGEZE**

1. Eksegeza kot veda o raziskovanju in razlaganju besedil

Biblična eksegeza je veda, ki z različnimi metodami raziskuje in razlaga Sveto pismo. Beseda je grškega izvora (ἐξηγήματα – *izpeljem, izvajam; razlagam, tolmačim; opisujem, pripovedujem; oznanjam, razodevam*). Izraz so že v pogansko-helenističnem okolju uporabljali za vedo o »odkrivanju božanskih modrosti«, za interpretacijo orakljev oziroma izrekov božanstev. Besedo uporablja tudi Jožef Flavij (*JV* 1, 649) kot strokovni izraz za rabinsko razlaganje Postave.¹

Eksegeza je najprej *umetnost branja* besedil. Že etimologija besede *brati* nas usmeri v dejanje zbiranja, prebiranja, razbiranja in nabiranja pomenov. Angažirano branje pomeni prisluhniti tekstu, sprejeti nagovor vase, v srce in se po njem ravnati; pomeni dovoliti besedilu, da nagovori celotnega človeka, ne samo razum, temveč tudi čute, srce in voljo. Merilo celostnega branja in razumevanja je v človekovi pripravljenosti, da sprejme sporočilo in nadgradi do sedaj poznano. Še posebej branje bibličnih besedil je aktiven proces, ki bralca izziva, nagovarja in končno pripelje do spremembe mišljenja in delovanja (μετάνοια). Prvi namen vseh eksegetskih metod in tehnik je omogočiti bralcu natančno in čim bolj intenzivno in celostno branje, ki je osnova za pravilno razumevanje in interpretacijo besedil. Največja ovira za celostno branje so poleg površnega in površinskega branja ter nezadostnega poznavanja zgodovinskega okolja predvsem predsodki in fiksne predstave o pomenu in sporočilu posameznih zgodb. Ta nevarnost je še posebej aktualna pri branju »znanih« bibličnih pripovedi.

Sveto pismo ni neka monolitna celota, ampak je sestavljeno iz različnih vrst besedil, ki ne izhajajo samo iz različnih časovnih obdobij, ampak uporabljajo tudi najrazličnejše jezikovne tehnike in podobe. Bralec si mora pridobiti senzibilnost za pestrost bibličnih literarnih vrst in oblik. Svetopisemsko besedilo je kot živ organizem, ki celostno nagovarja in posreduje duha, iz katerega je bilo rojeno. Branje ni samo ponavljanje besed, ampak pomeni vzpostavljanje odnosa s tekstom in predstavlja aktiven dialog med tekstom in bralcem. Bralec, ki vstopa v tekst s svojim znanjem in predstavami, se mora zavestno truditi, da tudi besedilo čim bolj čisto vstopi vanj (lat. *intus-legere*), da se ne ustavi pri črki in pri lastnih predstavah, temveč gleda »skozi« in »preko« teksta (διάνοια) do sporočila.

¹ Interpretacija Svetega pisma ima svoje začetke v Judovstvu. Ena od najstarejših prič judovske interpretacije Svetega pisma je grški prevod Septuaginta. Aramejski targumi predstavljajo še eno pričo istega prizadevanja. Od nekdanj so najboljši krščanski eksegeti, od Origena do Hieronima, poskušali izkoristiti judovsko biblično strokovnost za boljše razumevanje Svetega pisma. Stara judovska izročila namreč omogočajo boljše razumevanje Septuaginte, judovskega Svetega pisma, ki je kasneje postala prvi del krščanskega Svetega pisma. Tudi zunajkanonična judovska literatura, imenovana apokrifna ali intertestamentna, je pomemben vir za interpretacijo Stare in Nove zaveze (CD 87, 43–44). Bogastvo judovske stroke, postavljeno v službo Svetega pisma, od njegovih začetkov do današnjih dni, je prvovrstna pomoč za eksegezo obeh zavez (CD 110, 44).

1.1 Eksegeza kot biblični pojem

Izraz *eksegeza* se v Novi zavezi pojavi petkrat v Lk (Lk 24,27.32; Apd 15,12.14; 21,19) ter v zaključku prologa Janezovega evangelija (Jn 1,18). Najpomembnejše besedilo za razumevanje novozavezne vsebine pojma eksegeze je Jn 1,18: »Boga ni nikoli nihče videl; edinorojeni Bog, ki biva v Očetovem naročju, on je o njem razložil (ἐκεῖνος ἐξηγήσατο).« Ta vrstica predstavlja most med »himno Logosu«, ki predstavlja Jezusovo predzgodovino, in začetkom zgodovinske pripovedi o Jezusovem delovanju. Termin (ἐξηγήσατο - *razlagalec*) je tukaj brez določnega objekta, kar usmerja pozornost na Božje bistvo. Jezus je edini avtentični razlagalec – *ekseget* Božjega bistva. Po teologiji evangelista Janeza obstaja samo en pristop do Očeta, to je preko Sina. Za bralca Svetega pisma to pomeni, da je pravilno razumevanje mogoče samo iz osebnega odnosa do besedila oziroma do glavnega avtorja. Jezusovo razodetje, ki je zapisano v Janezovem evangeliju in v vseh ostalih spisih Svetega pisma, izhaja iz neposrednega izkustva Boga. Izraz »naročje« poudarja edinstveni odnos med Sinom in Očetom.² Kdor torej želi »razlagati« skrivnost Boga in njegovega razodetja, kar je temeljno oznanilo Svetega pisma, mora vstopati v intenziven odnos tako z razlagalcem (Jezusom Kristusom) kakor z vsebino.

1.2 Eksegeza kot teološka disciplina

Leta 1993 je Papeška biblična komisija objavila dokument *Interpretacija Svetega pisma v Cerkvi* (CD 87). Po ustanovitvi Biblične komisije leta 1902, Biblične ga inštituta leta 1909 ter objavi *Dogmatične konstitucije o Božjem razodetju* (DV) II. vatikanskega koncila (18. nov. 1965) pomeni ta dokument odločilen korak pri razvoju katoliške biblične eksegeze. Dokument je definiral stanje in naloge sodobne eksegeze. Nadaljuje s pozitivnim vrednotenjem različnih pristopov k Svetemu pismu II. vat. koncila. Pri presojanju sodobnih eksegetskih metod ostaja odločilen kriterij koncilskih očetov: »Ker moramo Sveto pismo brati in razlagati v istem Duhu, v katerem je bilo napisano, je za pravilno ugotovitev smisla svetih besedil treba nič manj vestno upoštevati vsebino in enoto celotnega Svetega pisma kakor tudi živo izročilo vse Cerkve ter analogijo vere.« (DV 12). Dokument poudarja, da mora biti eksegeza naravnana tako na tekst kot na bralca, ki se s tekstom srečuje. Ta vidika se dopolnjujeta. Dokument je odprto do vseh metod in pristopov, ki se danes uporabljajo pri eksegezi, in priznava njihov pomen za celovito interpretacijo bibličnega besedila. Papeška biblična komisija poudarja, da »katoliška eksegeza nima svoje lastne in izključujoče metode interpretacije, temveč izhaja iz zgodovinskokritične osnove in je osvobodjena filozofskih in dru-

² Več o tej metafori glej F. S. Moloney, In the Bosom of or 'Turned towards' the Father? V: *Australian Biblical Review*, 1983, 31: 63–71.

gih predsodkov, ki nasprotujejo resnici naše vere, izkorišča vse sedanje metode in išče v vsaki izmed njih 'seme Besede'.« (CD 87,15).

Katoliška eksegeza se hkrati zelo jasno ograjuje od *fundamentalističnega branja* Svetega pisma. Takšno branje namreč zavrača upoštevanje zgodovinskega značaja bibličnega razodetja. »Fundamentalizem se v odnosih z Bogom izogiba tesnemu razmerju med božanskim in človeškim. Zavrača priznanje, da je navdihnjena Božja beseda bila izražena v človeški govorici in so jo, po Božjem navdihnjenju, uredili človeški pisci, katerih zmožnosti in sredstva so bili omejeni. Zato hoče obravnavati biblično besedilo, kakor da bi bilo besedo za besedo narekovano od Duha, in noče priznati, da je Božja beseda bila oblikovana v govorici, izrazju in razmerah določene dobe. Ne posveča nobene pozornosti literarnim oblikam in človeškemu načinom mišljenja, navzočim v bibličnih besedilih, izmed katerih so mnogi sad obdelave, ki se je raztezala skozi dolga časovna razdobja in nosi znamenja zelo različnih zgodovinskih položajev.« (CD 87,57). Fundamentalistični pristop k Svetemu pismu je rezultat napačne podobe o Bogu.

1.3 Naloge eksegeze

Temeljna naloga eksegeze je razlaga besedil. Razlaga ali interpretacija Svetega pisma pa mora biti vedno naravnana na celovit teološki pogled. Samo eksegeza, ki izhaja iz dejstva *učlovečenja*, prerašča razkol med človeškim in božanskim, med znanstveno raziskavo in gledanjem vere, med dobesednim in duhovnim pomenom Svetega pisma. Eksegeza mora ostajati v »popolnem soglasju s skrivnostjo učlovečenja, skrivnostjo združenja božanskega in človeškega v popolnoma določenem zgodovinskem bivanju.« (CD 87,10).

Tako je lahko po eni strani razumevanje posamezne svetopisemske knjige, teologije nekega svetopisemskega avtorja ali skupnosti, ki ji je spis namenjen, samo rezultat velikega števila in raznolikosti podrobnih opazanj, po drugi strani pa bo sporočilo posameznega besedila biblično korektno šele takrat, ko bo postavljeno v soodvisnost oziroma bo umeščeno v kontekst celotnega dela oziroma zbirke del, to je v kanon. Že vse od patristične dobe dalje se eksegeza ustavlja pri treh vidikih bibličnih tekstov: avtorjev namen, pomen besedila in dojetje bralca.³

1.3.1 Avtorjev namen ali »*intentio auctoris*«

Naloga eksegeze je, da ugotavlja prvotni namen avtorja besedila: kaj je želel z besedilom sporočiti in kako izraža svojo vlogo. Pri tem je treba raziskovati

³ Glej KKC 113–119; Fenske 1999, 55–64; Söding 1998, 36–53.

njegovo širšo teološko usmerjenost, značilnosti v slogu in okolje, kateremu govori. V evangelijih je zelo malo direktnih omemb avtorja, nekoliko več pa je posrednih namigov (npr. Jn 21,24). Za analizo avtorjevega namena so koristna naslednja vprašanja:

- Kaj razume avtor kot glavno nalogo oziroma povod pri sestavljanju svojega dela?
- Iz kakšnega idejnega okolja izhaja avtor besedila?
- Kakšen odnos ima do svojih naslovnikov, kako jih nagovarja, kakšen učinek želi povzročiti?
- Katerih tradicij in motivov se poslužuje in kako jih sprejema, katere nove ideje razvija?
- Kakšen stil goji, kako argumentira, katere so njegove tipične izjave?
- Katere teološke oziroma kristološke vidike poudarja?

1. 3. 2 Pomen besedila ali »*intentio (sensus) operis*«

Vprašanje pomena navdihnjenega Svetega pisma obravnava dokument o interpretaciji v drugem poglavju (CD 87,65–71). V osnovi gre za razlikovanje med *dobesednim* ali *literarnim* in *duhovnim* ali *nadbessednim* oziroma *nadgrajnim* pomenom.

Pojem »dobesedni« uporabljamo danes za označitev najbolj temeljnega pomena v Svetem pismu, ki so ga nekdaj imenovali tudi »telesni«, »zgodovinski« ali »jezikovni« pomen. Nekateri sodobni strokovnjaki delijo dobesedni pomen v dva dela: prvotni dobesedni pomen posreduje, kar je sveti pisec vedel, drugotni dobesedni pomen pa posreduje, kar je vedel Bog, sveti pisec pa ne. Navdihnjeni dobesedni pomen evangeljskega odlomka je pomen, ki ga Jezusovim besedam daje posamezen evangelist. Za odkritje dobesednega pomena Svetega pisma so potrebna pomožna znanja, npr. geografija, arheologija, tekstna kritika. Nujno je dobro poznavanje zgodovine Bližnjega vzhoda, saj je Sveto pismo večinoma zgodovina Božjega delovanja v konkretni zgodovini izvoljenega ljudstva. Drugi pomemben pripomoček za branje Svetega pisma je znanje svetopisemskih jezikov. Tako bo npr. ekseget brez določene predstave o širini časov v hebrejskem jeziku imel težave pri razumevanju ohlapnih časovnih oznak v besedah prerokov, to je pomanjkanje časovne natančnosti, ki je odpirala te prerokbe v prihodnje in sedanje izpolnitve. Nekatero temeljne besede slovarja svetopisemske teologije pogrešajo odgovarjajoči prevod v slovenski jezik, npr. »*hesed*« (*zavezna dobrotljivost, usmiljenje*) v Stari zavezi ter »*aletheia*« (*resnica*) ali »*exousia*« (*moč, oblast, avtoriteta, upravičenost*) v Novi zavezi. Sodobni prevodi lahko ujamejo le del širšega pomena originalnega besedila.

Duhovni ali nadbesedni pomen presega sam dobesedni pomen in gre preko tega, kar je hotel sveti pisec. Možnost takšnega pomena temelji na dejstvu, da je tvorec Svetega pisma Bog, ki je v času, ko je bilo Sveto pismo pisano, videl globlje in dalje kakor sveti pisec. V zgodovinskem zapisu Svetega pisma govori Bog v sedanost in nagiblje bralca, da v njem najde globlji pomen, ki presega krajevne in omejene okoliščine, v katerih je nastal izvirknik.

Končno govorimo tudi o »polnem pomenu« (*sensus plenior*) Svetega pisma. »Polni pomen se opredeljuje kot globlji pomen besedila, ki ga je hotel Bog, ni pa ga jasno izrazil človeški pisec. Njegov obstoj v bibličnem besedilu se odkrije, ko se besedilo preučuje v luči drugih bibličnih besedil, ki ga uporabljajo, ali pa v njegovi povezavi z notranjim razvojem razodetja.« (CD 87,70). V luči poznejših odlomkov samega Svetega pisma, npr. Nove zaveze, lahko pridemo tako do polnejšega smisla določenega starozaveznega besedila (npr. Mt 1,23 daje polni pomen prerokbi v Iz 7,14).

Srednjeveški dvostih povzema vsebino štirih pomenov besed Svetega pisma: *Littera gesta docet, quid credas allegoria, moralis quid agas, quo tendas anagogia – Dobesedni pomen uči dogodke, alegorični, kaj je treba verovati, moralni, kaj je treba delati, in anagoški, kam težiti* (KKC 118).

1. 3. 3 Bralčev sprejem – »*intentio lectoris*« ali »*receptio lectoris*«

Pomemben vidik besedilu bralec, kateremu je besedilo. Zorni kot bralca, ki ga pisatelj predpostavlja, je potrebno pri razumevanju in pri načinu razlaganja bibličnega teksta nujno upoštevati. Vsaka literarna zvrst, še posebej pisma, se oblikuje glede na naslovljenca, to je bralca. Že sv. Tomaž pravi o recepciji: »*Quidquid recipitur, secundum modum recipientis recipitur.*« (To, kar je sprejeto, je sprejeto po vzorcu tistega, ki sprejema.) Versko sporočilo teksta je vedno tesno povezano s stanjem tistega, ki ga sprejema. Bralec oziroma naslovljenec pristopa k tekstu iz svoje perspektive in to perspektivo vnaša v razumevanje. Tako se npr. Matej odkriva kot bralec in poznavalec Markovega evangelija, avtor 1 Jn kot bralec Jn.

Treba je razlikovati med zgodovinskim in aktualnim bralcem. Namigov o zgodovinskih bralcih oziroma poslušalcih je v evangeliju sicer malo (npr. Mr 13,14), vendar se iz posrednih povezav lahko veliko razbere o bralcu. Končno je tudi vsako angažirano aktualno branje ustvarjalno dejanje, ki omogoča osebni vstop v besedilo. Razlagalec vidika recepcije ne sme izključiti, ker je tudi prvotni zgodovinski pomen teksta zaznamovan s perspektivo naslovljenca Božjega razodetja. Obe perspektivi sta legitimni.

Glede na *receptio lectoris* se ob tekstu zastavljajo naslednja vprašanja: Kaj želi besedilo prebuditi oziroma povzročiti pri bralcu, kakšno podobo

»implicitnega« ali »idealnega bralca« kaže tekst (v Mr npr. imajo to vlogo učenci), v kakšni religiozni, jezikovni, politični, socialni kulturi živijo naslovniki in katerim vplivom so izpostavljeni?

1.4 Naloge eksegeta

Ekseget stoji pri raziskovanju besedila pred trojno nalogo:

- raziskovati in ugotoviti mora prvotni – zgodovinski oziroma literarni pomen besedila;
- iskati mora kristološki, kanonični in cerkveni pomen bibličnih spisov ter si prizadevati iz zgodovinskih besedil na novo izraziti razodeto Božjo besedo (CD 87,87);
- omogočiti mora bralcu, da se sreča z Božjo Besedo – Kristusom, ki se razodeva po besedilu. To stopnjo imenujemo tudi aktualizacija ali eksistencialna razlaga besedil.

Ekseget mora biti pozoren na to, da se ne ustavi samo pri človeških vidikih bibličnih besedil, ampak upošteva tudi vidik božjega. Pri tem gre za vprašanje inspiracije. Besedila razodevajo Božjo voljo – Božje skrivnosti. Zgolj zgodovinski pristop k tekstu ne more raziskovati vprašanj o božjih dimenzijah teksta, npr. o Božjem bistvu, o odnosu med Očetom in Sinom, o večnem življenju.

Razmerje med Božjim in človeškim avtorstvom Svetega pisma ostaja odprto in se ne da dokončno določiti. Svetopisemska besedila so tekom stoletij šla skozi ogenj preizkušenj in ohranilo se je samo tisto, kar je ustrezalo temeljni zgodovinski in nadzgodovinski resnici o človeku in njegovem odnosu do Boga. Dogodki v Svetem pismu so sicer izrazito individualni, a imajo univerzalni pomen za vsakega človeka in vse čase (prim. SSP, 36). »Katoliška eksegeza ne obrača svoje pozornosti samo k človeškim vidikom bibličnega razodetja, kar je včasih napaka zgodovinskokritične metode, niti samo k božanskim vidikom, kakor hoče fundamentalizem; trudi se, da prinaša na dan ene in druge, združene v božanskem 'sestopu' (DV 13), ki je v temelju celotnega Svetega pisma.« (CD 87,15).

2. Eksegetske metode

Nobena znanstvena metoda za preučevanje Svetega pisma ne more izčrpno predstaviti vsega bogastva bibličnega besedila. Pri vsaki metodi ostajajo določeni vidiki besedil v senci, zato išče eksegeza vedno nove načine raziskovanja in interpretacije Svetega pisma. Prvi namen vseh eksegetskih metod in tehnik je omogočiti bralcu natančno in celostno branje besedil, ki je osnova za pravilno razumevanje in interpretacijo. Pri celostnem razlaganju Svetega pisma morajo biti različne eksegetske metode med seboj organsko povezane. V osnovi ločimo dve vrsti eksegetskega raziskovanja:

- *diahrono* raziskovanje, ki se usmerja na nastajanje in razvoj besedil, in
- *sinhrono* raziskovanje, ki proučuje predvsem končni tekst pod različnimi vidiki.

2.1 Diahrono raziskovanje: zgodovinskokritične metode

Zgodovinskokritična metoda je najbolj razširjena znanstvena metoda. Pozorna je na zgodovinski razvoj tekstov in tradicije. Je nepogrešljiva pri znanstvenem raziskovanju pomena starih tekstov. Ker je bilo Sveto pismo kot »Božja beseda v človeškem jeziku« v vseh njegovih delih in virih spisano od človeških avtorjev, je pri interpretaciji nujno potreben tudi zgodovinskokritični pristop. Metoda je *zgodovinska*, ker se nanaša po eni strani na stare tekste, katerih zgodovinske daljnosežnosti raziskuje in skuša po drugi strani pojasniti zgodovinski razvoj nastanka bibličnih tekstov. Ta *diahroni* ali zgodovinski razvoj je pogosto zamotan in dolgotrajen. Iz teksta je možno razbrati zgodovino njegovega nastajanja in njegovega okolja. Diahrona rekonstrukcija je nepogrešljiva, da bi mogli doumeti zgodovinsko dinamiko, prisotno v Svetem pismu, in da bi mogli nakazati njeno bogato sestavljenost. Na različnih stopnjah nastajanja besedil so se ti teksti naobračali na različne kategorije poslušalcev ali bralcev, ki so se nahajali v različnih situacijah kraja in časa. Metoda je *kritična*, ker v vsem svojem postopku (od tekstne kritike do kritičnega redakcijskega raziskovanja) dela s pomočjo znanstvenih kriterijev. Kot *analitična metoda* raziskuje biblični tekst na isti način kot katerikoli drugi antični tekst: predstavi ga kot izdelek človeškega jezika, da bi lahko vsebino Božjega razodetja bolje razumeli. Zgodovinskokritična metoda, ki raziskuje specifičnost kulturno-teološkega okolja posamezne svetopisemske knjige, je sestavljena iz različnih korakov oziroma analiz.

Čeprav je zgodovinskokritična metoda nepogrešljiva pri znanstvenem preučevanju starih besedil, je po drugi strani omejena oziroma nezadostna pri

doseganju teološke celovitosti interpretacije. Na podlagi te ugotovitve se je izoblikoval t. i. *kanonični pristop*, ki hoče poudariti teološko nalogo interpretacije, ki je v tem, da vsak biblični spis interpretira v luči kanona celotnega Svetega pisma (CD 87,41–42). Kanonični pristop hoče vsako posamezno besedilo postaviti znotraj enega, velikega Božjega načrta (CD 87,42).⁴ Cerkev bere Staro zavezo v luči velikonočnega dogodka – smrti in vstajenja Jezusa Kristusa –, ki prinaša korenito novost in daje z vrhovno avtoriteto odločilen in dokončen pomen Svetemu pismu (CD 87,43).

2. 1. 1 Tekstnokritična analiza

Tekstnokritična analiza kot del diahronnega raziskovanja želi ugotoviti besedno pristnost teksta. Na podlagi vseh dostopnih virov (najstarejših prevodov, bibličnih navedkov v delih najstarejših cerkvenih očetov ipd.) poskuša s pomočjo posebnih pravil priti do bibličnega teksta, ki je izvirnemu kolikor mogoče blizu. V času nastajanja, prepisovanja in posredovanja svetopisemskih tekstov je namreč lahko prišlo do najrazličnejših napak in odstopanj: neka beseda je lahko bila zapisana dvakrat, morda je izpadla ali pa je bila interpretativno dodana itd. S primerjavo različnih rokopisov lahko ugotovljamo, kaj je bilo dodano kasneje in kaj spada k osnovni tekstni različici. Tekstna kritika na podlagi različnih svetopisemskih prepisov poskuša najti najstarejšo tekstno varianto, t. i. original.

Texti so bili lahko tudi zavestno spremenjeni. Na tem mestu želimo opozoriti na eno takšnih namernih sprememb novozaveznega teksta. Luka zapiše v Lk 1,3: »... sem sklenil tudi jaz ... tebi ... to po vrsti popisati ...« Dva prepisovalca sta dodala: »Tako sva jaz in Sveti Duh sklenila ...« (b q vg^{ms}). Nazorno je, kako je tukaj teologija vodila pero: prepisovalcem ni bilo dovolj, da nam je Luka posredoval ta evangelij, hoteli so poudariti, da je tudi Sveti Duh soavtor.

Cilj tekstnokritične analize je priti do čim bolj avtentičnega izvirnega besedila. Presojanje med različnimi variantami temelji na poznavanju posameznega rokopisnega izvora.⁵ Metoda primerja različne besedne variante, ugotavlja razne filološke in jezikovne posebnosti ter se sprašuje, kako se da razložiti obstoj teh variant in kako je do njih prišlo.

4 Vendar ima tudi kanonični pristop svoje omejitve. Zastavlja se vprašanje, od kdaj naprej je mogoče reči, da je določeno besedilo kanonično. Od tedaj, ko je skupnost priznala nekemu besedilu zakonito avtoriteto, tudi pred dokončno ustalitvijo tega besedila? Ali mora biti postopek interpretacije, ki je pripeljal do oblikovanja kanona, priznan kot pravilo interpretacije Svetega pisma vse do današnjih dni (CD 87,42)? Z zadnjim vprašanjem naletimo na zapleten odnos med hebrejskim kanonom Svetega pisma in krščanskim kanonom. Krščanska Cerkev je sprejela kot Staro zavezo spise, ki so imeli avtoriteto v judovski helenistični skupnosti, toda nekateri od teh manjkajo v hebrejskem Svetem pismu (ali pa se predstavljajo v drugačni obliki). Gre torej za dva korpusa, za dva kanona. Kanonična interpretacija zato naleti na ovire od trenutka, ko je potrebno vsako (različno) besedilo brati z ozirom na celoten korpus.

5 Število novozaveznih rokopisnih najdb še vedno narašča. Leta 1969 je bilo tako poznanih 81 papirov, 267 majuskulnih in 2768 minuskulnih rokopisov, 1998 pa že 109 papirov, 307 majuskulnih in 2860 minuskulnih rokopisov.

2. 1. 2 Analiza zgodovinskega okolja

Pri tekstih iz preteklosti, iz tuje kulture in predstav je vprašanje pravilnega razumevanja zgodovinskega okolja še posebej aktualno.⁶ Svetopisemski teksti – evangeliji pri tem niso izjema – so zgodovinska besedila in nosijo znamenja svojega časa. Razumeti določeno besedilo ne pomeni samo poznati pomen besed, stavkov in vsebine, temveč poznati in razumeti tudi njeno ozadje in njegove predpostavke in delovanje oziroma vplivanje določenega teksta na njegovo okolje. Nepoznavanje zgodovinskega okolja, jezika, načina izražanja in mišljenja določenega časa onemogoča pravilno razumevanje zgodovinskih besedil.

Zgodovinskokritična eksegeza analizira zgodovinsko okolje, v katerem je besedilo nastalo. Da bi se dokopala do t. i. izvirnega zgodovinskega okolja (Sitz im Leben) posameznega teksta, proučuje vprašanje avtorstva, časa in kraja nastanka, naslovljencev, odnosa med avtorjem in naslovljenci ter išče možne povode za nastanek besedila. Pri tem uporablja tudi rezultate drugih znanosti (npr. zgodovinopisja, arheologije, primerjalne književnosti).⁷

Pri analizi zgodovinskega okolja si zastavljamo naslednja vprašanja:

- Kakšno je prostorsko, časovno in socialno okolje v tem odlomku in kako prispeva k podobi pripovedi? Ali so podobne okoliščine najdene tudi drugje ali gre za edinstveni dogodek?
- Kako okolje določa oziroma vpliva na dejanja oseb in njihovo interpretacijo? S katerimi podatki so opisane značilnosti okolja? Ali ima katera oznaka tudi simboličen sopomen, ki se povezuje še z drugimi odlomki?
- Kakšne vrste kronoloških in tipoloških referenc oziroma določil so uporabljene v tej pripovedi? Kakšen poudarek dajejo posamezna časovna določila? Kako ti poudarki zaznamujejo temeljno sporočilo (npr. zgodovino odrešenja)?
- Kakšen je kulturni kontekst dogajanja? Katera znanja o tem pri bralcu odlomek predpostavlja? Kakšno znanje bralec pridobi (družbena ureditev, razredna delitev, ekonomski sistem, kulturne navade ipd.)? Kako te informacije vplivajo na razlago tega določenega odlomka, ne glede na kontekst pripovedi kot celote?

6 Sprašujemo se po političnem, ekonomskem in kulturnem okolju nekega besedila, to je po vseh stvareh, ki ne spadajo k religioznemu okolju nekega besedila, bi pa lahko kot politično, gospodarsko ali kulturno ozadje vplivale nanj. Novozavezni teksti posredujejo presenetljivo veliko informacij, ki ne spadajo k religioznemu okolju nekega besedila.

7 Biblična besedila niso nastajala v nekem družbenem vakuumu. Pripovedovali in napisali so jih ljudje, ki so živeli v čisto določeni socialni situaciji, dogodke videli z lastnimi očmi in jih z lastnimi izkušnjami tudi interpretirali. Zaradi tega se sociološka zgodovina sprašuje po družbenih pogojih nekega besedila. Ta metoda se imenuje sociološka ali socialnozgodovinska. Socialna zgodovina se trudi ugotavljati tipičnost medčloveškega obnašanja v določenem kulturnem prostoru v določenem času. Naloga te metode je opisovanje določenih socialnih dejstev in urejanje teh dejstev v socialni kontekst; v konstrukciji neke socialne zgodovine; v konstrukciji socialnega sveta in struktur v življenju skupine, h kateri pripada določeni tekst, kajti vsaka skupina si na nek način ustvarja svoj svet. Socialno vprašanje se mora zastavljati na različnih nivojih: V katerem okolju je živel evangelist in njegovo občestvo? V katerem okolju so živeli ljudje, ki so tekst izročili? Vsa ta različna ozadja so lahko v različnih fazah izročanja/nastajanja izročila bistveno vplivala nanj.

2. 1. 3 Analiza oziroma kritika literarnih vrst (*Formkritik*)

Metoda ugotavlja literarno vrsto besedila. Evangeliji niso slogovno enotni spisi. Če besedila primerjamo med seboj, ugotavljamo, da si niso različna samo po vsebini, ampak tudi po zgradbi in literarnih oblikah. Metoda si tako zastavlja vprašanje, ali gre pri določeni enoti npr. za priliko, čudež, poetični tekst, metaforo ali polemični govor. Ugotavlja posamezne dele besedilne vrste (uvod, jedro, zaključek), specifične značilnosti in razvoj posameznih literarnih vrst. Tako npr. pri literarni vrsti čudežev ločimo med *čudeži ozdravljenja* (npr. Mr 1,40-45; 2,1-12), *čudeži nad naravo* (npr. Mr 4,35-41), *eksorcizmi* (Mr 1,21-28; 5,1-20; 9,14-29) in *epifanijami* (npr. Mr 6,45-51).

2. 1. 4 Redakcijska analiza

Redakcijska kritika se sprašuje po zadnjem avtorju – redaktorju ali uredniku besedila. Analiza raziskuje spremembe, ki so se izvršile na posameznih evangelijskih tekstih, preden je prišlo do njihove dokončne oblike. Analiza raziskuje avtorjev odnos do evangelijskega izročila in išče njegove specifične poudarke v tekstih. Redakcijsko analizo izvajamo, ko primerjamo posamezne sinoptične odlomke med seboj. Vsi štirje evangelisti so sicer pisali o enem Božjem razodetju, o razodetju Boga po Jezusu Kristusu. Sveti Irenej tako razume štiri kanonične evangelije kot en »štirioblični evangelij« (*euangelion tetramorphon*). Vendar je v vsakem evangeliju ta isti dogodek Jezusa Kristusa predstavljen na drugačen in dopolnjujoč način.

Eno temeljnih vodil pri študiju evangelijev je iskanje značilnih teoloških poudarkov posameznega evangelista oziroma redaktorja. Sinoptično branje evangelijev se izogiba poskusom usklajevanja različnih verzij pripovedi v posameznih evangelijskih, temveč nasprotno izpostavlja te posebnosti kot zanesljiv pokazatelj teološkega koncepta posameznega evangelija. Pomembno vprašanje pri sinoptičnem branju evangelijev je, kakšen je specifični prispevek posameznega evangelista k evangelijskemu izročilu, ki ga je sprejel. Iz načina razporejanja in oblikovanja gradiva lahko odkrivamo njegov poseben *pogled* (*point of view*). Posamezni evangelij predstavlja neko literarno in teološko celoto ter ima svojo literarno in hermenevitično zasnovo, svojo *pot* razodevanja in odkrivanja Jezusove skrivnosti.

2. 1. 5 Analiza virov in tradicij

Analiza virov in tradicij poskuša s pomočjo literarnih metod določiti začetek in konec velikih in malih tekstnih enot ter oceniti notranjo soodvisnost teksta. Obstoj dvojnic, vsebinska razhajanja in slogovne razlike omogočijo prepoznavanje sestavljenega značaja nekaterih tekstov. Analiza virov in tradicije tekste še nadalje členi v manjše enote, da bi se ugotovila njihova morebitna pripadnost različnim virom, npr. teorija štirih virov Pentatevha ali predpo-

stavka o dveh virih, po kateri naj bi bila Matejev in Lukov evangelij sestavljena iz dveh glavnih virov: prvi vir predstavlja Markov evangelij, drugega pa zbirka Jezusovih besed (imenovana Q, iz nemškega »*Quelle*«, vir).

Kritika tradicije umešča tekste v tokove izročila, katerega zgodovinski razvoj poskuša natančneje določiti: analizira, kakšno teološko tradicijo razkriva tekst (petrinsko, pavlinsko, janezovsko) in kakšno mesto ima ta avtor oziroma tekst znotraj teološkega toka prve Cerkve; katero starozavezno ozadje se da razbrati iz besedila; kako se v tekstu odraža konkretno zgodovinsko okolje, npr. judovska, rimska ali helenistična kultura.

2. 2 Sinhrono raziskovanje: literarnokritične metode

Sinhrono raziskovanje obravnava tekst, kot ga imamo pred seboj, v končni obliki, in upošteva tekst kot del celotnega Svetega pisma. Metoda raziskuje besedila sama v sebi glede na jezik, kompozicijo, narativno strukturo ali pa glede na prepričljivost retorike. Dalje proučuje sestavne dele besedil in njihove medsebojne odnose ter pregleduje tekste pod vidikom oznanila, ki ga je pisec namenil svojim sodobnikom. Tudi sinhrono raziskovanje ima več stopenj.

2. 2. 1 Literarnokritična analiza teksta in konteksta

Literarna kritika najprej raziskuje pomen izvornih besed, oblik, stavčnih konstrukcij, prisposodob, besednih zvez ali formul itd. Nadalje raziskuje različne literarne figure in posebnosti v tekstu, kot so *metafore* (besede ali izjave, ki imajo prenesen pomen, npr. Mt 5,13), *inkluzije* (pripoved se na podoben način začne in konča, npr. Mt 4,1.11), *ponavljanja* (npr. Mt 7,7-8), *paralelizmi*, ki so lahko sinonimni (npr. Mt 10,40-41), antitetični (npr. Mr 2,27) ali sintetični (npr. Mt 10,40). Literarna kritika analizira tekst tudi pod filološkim vidikom (osebek, povedek in predmet; sistem časov, trpna ali tvorna oblika itd.). Literarna kritika analizira začetek in konec besedilnih enot, večjih in manjših, in preizkuša notranjo skladnost ali koherentnost besedil. Literarna kritika razmejuje tekst od konteksta, opazuje prekinitve, dvojnosti in napetosti. Sprašuje se npr. o razlogih nenadne pojavitve druge osebe in druge teme.

2. 2. 2 Analiza motivov in tem

Motiv je lahko beseda, metafora, besedna zveza, ime ali dejanje, ki ima poleg literarnega pomena še globlji pomen, ki se je oblikoval v biblični tradiciji. Motiv ima v ozadju vedno neko konkretno biblično zgodbo. Motiv je neke vrste *podoba*, ki vzpostavlja vez med konkretnim dogajanjem in odrešenijsko zgodovino ter prebujajo spominjanje na neko intenzivno zgodovinsko Božje

izkustvo (npr. čudežno rojstvo rešitelja, osvoboditev iz Egipta). Motivi v posameznem besedilu odločilno prispevajo k njihovi interpretaciji. Zelo pogost biblični motiv je npr. *gora*, ki v večini primerov ni le topografski element, temveč predstavlja kraj posebnega Božjega razodetja (prim. Mr 9,2sl.; Mt 28,16sl.), kraj odrešenjskega izkustva, kot so ga na gori doživeli Abraham, Mojzes, Elija, Jezus, učenci in drugi. Analiza motivov ugotavlja:

- prisotnost motivov v odlomku,
- kako je motiv uveden, kako je zgrajen, kako se razvija,
- kateri elementi so uporabljeni, katere biblične citate, podobe, reke, besedne zveze uporablja,
- izvor, pomen in uporabo posameznega motiva v tekstu.

Ob motivih se izkaže tudi *tema* posameznega odlomka. Ugotoviti je treba, kakšne miselne linije tečejo skozi tekst, kako se razvija tema in kateri so njeni glavni nosilci.

2. 2. 3 Narativna ali pripovedna analiza

Ta metoda ustreza velikemu številu bibličnih tekstov, ki so narativne – pripovedne narave. Poglobljen pristop k Svetemu pismu predpostavlja branje širših kontekstov, in ne samo branja po odlomkih oziroma »perikopah« (gr. *perikopē* pomeni obrezovanje, odbitje, okrnjenje). Odlomek daje nujno samo delno in okrnjeno podobo, ker je le od-lomek neke celote. Kakor si gore ne moremo prav predstavljati, jo začutiti ali vzljubiti samo po majhnem kamnu, ki bi ga odlomili nekje s pogorja, tako tudi nobenega romana ali knjige ne moremo spoznati samo preko kratkega odlomka. Treba je poznati celoto, da lahko razumemo posamezne dele. Vsako literarno delo ima v sebi neko lastno dinamiko, nek notranji *napetostni lok* ali *zgodbo*, ki vodi bralca od njenega začetka, preko zapleta, vrhunca, preobrata k razpletu. Če želimo doumeti avtorjevo sporočilo, ki nam ga posreduje preko zgodbe v nekem romanu, je gotovo premalo prebrati samo prvo in zadnje poglavje. Treba je slediti logiki zgodbe in dinamiki besedila od začetka do konca. Avtor namreč ne govori samo preko vsebine, temveč tudi z obliko in načinom, kako in kdaj neko sporočilo predstavi. Sporočilo, ki ga je avtor razvijal ob pisanju, doseže svoj namen šele takrat, ko pripovedovana zgodba prebudi v bralcu njegovo lastno zgodbo, ko torej bralec postane del *narativnega* procesa, ki ga je sprožilo literarno delo.

Ker so tudi svetopisemske knjige najprej literarne stvaritve, je treba pri njihovem branju in proučevanju upoštevati tudi te splošne literarno-narativne zakonitosti. Narativna ali pripovedna metoda raziskovanja je postala v zadnjem času eno pomembnejših orodij tako literarnih kot tudi bibličnih

znanosti. Metoda sledi dinamiki besedila in logiki zgodbe. Svojo pozornost posveča posebno tekstnim prvina, na katerih počiva *napetostni lok* pripovedi ali *narativni trikotnik*, in ugotavlja, kako je neka zgodba pripovedovana, da bi vključila bralca »v svet pripovedovanja« in v njegov vrednostni sistem. Pozorna je na to, kako se začetno stanje preoblikuje v končno, sledi posameznim akterjem v besedilu in opazuje, kako delujejo v prid končnega razpleta ali proti njemu. Analiza je pozorna na oblikovanje začetka in konca pripovedi in odkriva *zasnovo* dogajanja, *zaplet*, *vrhunec*, *preobrat* in *razplet* zgodbe. Narativna kritika analizira *dogajanje* in *osebe* (karakterje) v posameznem odlomku in si glede tega zastavlja naslednja vprašanja:

a) dogajanje

- Kaj dogajanje konkretno odkriva v obravnavanem odlomku? Kaj se dogaja?
- Kako pomemben je ta dogodek v primerjavi z ostalimi dogodki v pripovedi?
- Kako dogodek urejajo časovna določila? Katero dogajanje je opisano z več podrobnostmi?
- Kako se dogajanje povezuje z ostalimi odlomki? Ali je v nekem logičnem zaporedju ali gre za »vrivek« ali pa je ta celo nujno potreben za nekaj, kar sledi oziroma se je zgodilo?
- Kateri so vidni elementi nasprotja? Kako narava in intenzivnost nasprotja v tem delu sovpada z ostalo snovjo pripovedi? Kaj želi izpostaviti ta konflikt oziroma nasprotje?
- Kako se odlomek ujema s kontekstom? Kakšno vlogo igra v celotni pripovedi? Kaj odlomek prinaša k zasnovi celote?

b) osebe (karakterji)

- Kdo so nastopajoči v tem odlomku in ali se pojavljajo še kje drugje v pripovedi? Ali katera oseba dejansko predstavlja značilno skupino, kar pojasnjuje posamezne vloge v zgodbi?
- Kako se osebe v tem odlomku predstavljajo bralcu? Ali nam pripovedovalec kaj pove o njih? Ali jih mi spoznavamo skozi poročila o njihovih dejanjih, govorih, mislih ali veri? Ali jih spoznavamo preko poročil o dejanjih, govorih, mišljenjih ali veri ostalih nastopajočih? Ali je ta podoba skladna s spoznanji, ki smo jih o teh osebah pridobili drugje v pripovedi?
- Katera je središčna točka (vezni člen), ki povezuje posamezne osebe v tem delu? Ali je to skladno z njihovimi lastnostmi drugje v pripovedi?

- Kakšne lastnosti se pripisuje osebam v tem delu? Ali te lastnosti izhajajo iz katere temeljne značilnosti ali vrednote? Ali se lastnosti, ki so tukaj razvidne, skladajo z značilnostmi te osebe drugod v pripovedi? Ali oseba zaseda osrednje mesto ali ima stransko vlogo ali pa neko neizrazito mesto v celoti?
- Ali je vedenje in drža kogarkoli, pripovedovalca ali nosilne osebe, preko vloge, ki jo predstavlja, že določena? Ali se bralec v odnosu do osebe usmerja s simpatijo ali antipatijo?

2. 2. 4 Semiotška analiza

Med sinhrono metode, ki preučujejo biblična besedila v končni obliki, se uvršča tudi semiotška analiza. Semiotika je veda, ki se ukvarja z jezikovnimi znaki (simboli) in sistemi znakov. V nasprotju s semantiko se ukvarja z materialno platjo jezikovnega znaka, to je z njegovo obliko. Izhaja iz spoznanja, da je tekst mreža odnosov. Metoda zato ugotavlja odnose med posameznimi deli besedila, njihova nasprotja in skladnosti. Semiotška analiza išče ključne nosilce posameznega pomena, pomensko sorodne termine pod skupnim vidikom ter izpostavlja nasprotne pojme. Metoda obravnava besedilo kot celoto, toda samo besedilo, in omogoča odkrivanje globljih pomenskih razsežnosti teksta, ne da bi morali vedeti vse o tem, kako in kje je nastal.

2. 2. 5 Retorična ali govorniška analiza

Retorika je umetnost govorjenja. Retorična analiza obravnava svetopisemske tekste kot govorniško besedilo, išče v njih govorniške elemente in strukture. Vsak govor oziroma retorični tekst je podan v določeni situaciji in vsebuje troje prvin: *govornika* (ali pisatelja), *govor* (ali tekst) in *poslušalstvo* (ali sprejemnike). Ker imajo v bistvu vsi biblični teksti do neke mere prepričevalni značaj, je potrebno poznavanje zakonitosti retorike, da bi mogli točneje analizirati nekatere vidike bibličnih spisov. Retorična analiza si zastavlja vprašanja:

- Kateri retorični mehanizmi so uporabljeni v teku pripovedi? Ali so opazni namerni simbolizmi in ironije? Kako so pripovedni modeli zaznavni v strukturi tega odlomka in neposrednega konteksta?
- Kaj nam ta odlomek, gledano brez konteksta celotne pripovedi, razkrije o avtorju? Kakšne vrednote, ideje ali poudarke opazimo preko načina podajanja pripovedi?
- Kaj povzroča pri bralcu? Katere elemente pripovednega dialoga uporablja za vzbujanje teh učinkov?

3. Eksegetska analiza

Osnovna eksegetska analiza nekega bibličnega besedila je sestavljena iz osmih korakov, ki si sledijo po naslednjem vrstnem redu:

1. Zamejitev odlomka
2. Členitev in strukturiranje teksta
3. Vključenost odlomka v kontekst
4. Sinoptična analiza
5. Sinhrona analiza
6. Analiza motivov in tem
7. Interpretacija
8. Aktualizacija

Za ponazoritev posameznega koraka služi primer, ki pa ne predstavlja vedno celotne analize posameznega koraka.

3. 1 Zamejitev odlomka

Prvi korak eksegetske analize je zamejitev obravnavanega odlomka, to je določitev njegovega začetka in konca.⁸ Pri tem koraku je treba besedilo analizirati na štirih ravneh: na ravni **časa, kraja,**⁹ **oseb in teme.**¹⁰ Vsako besedilo je prepleteno z osnovnimi vsebinskimi kategorijami oziroma določili časa, kraja, oseb in teme. Ker so to hkrati temeljni povezovalni elementi, na podlagi katerih je organizirano določeno literarno delo, jih imenujemo tudi *elementi koherentnosti*. Pri zamejitvi posamezne enote oziroma določitvi njenega začetka in konca je treba upoštevati spremembe na vseh ravneh. Ko se radikalno spremeni eden ali več od teh elementov, to predstavlja začetek novega odlomka.

8 Uvodne podatke o času, kraju, osebah in temi imenujemo *ekspozicija*. Otvoritveni stavek označi *vsebino* ter raven *pričakovanja* in *razumevanja*, ter tako odločilno usmeri bralca. Začetek in konec besedila (*prolog* in *epilog*) imata vse od antične retorike dalje posebno težo za njegovo interpretacijo in sta bila zato posebno skrbno sestavljena.

9 Krajevna določila so pomemben strukturni oziroma povezovalni element. Krajevna določila niso samo imena krajev in pokrajin, temveč tudi druge topografske oznake, npr. puščava, gora, hiša, čoln, samotni kraj ipd. V evangeliju ta določila nimajo zgolj konkretno geografskega pomena, temveč služijo razvoju teološkega sporočila. Tako je npr. drugotnega pomena iskanje točne zemljepisne lokacije gore Jezusovega spremenjenja, ker pomeni za npr. Marka gora predvsem kraj Božje bližine in človekove odprtosti za Boga.

10 Globalna tema vsakega odlomka je razodevanje skrivnosti osebe Jezusa Kristusa. Kot posledica se neposredno iz te globalne teme razvija tema učenčevstva – kaj pomeni biti učenec Jezusa Kristusa, kaj pomeni biti z njim in hoditi za njim. Ti dve glavni temi pa sta predstavljeni v okviru nekega dogodka, ki ima še svojo konkretno temo; npr. izganjanje nečistega duha (Mr 1,21-28), ozdravljenje gobavca (1,40-45), ozdravljenje hromega (2,1-12) itd. Naloga tematske analize je, da najprej opredeli to konkretno temo in nato ugotovi, kaj konkreten dogodek prispeva k razodevanju in razumevanju globalne teme. Nobeno literarno delo ne more podati celotnega pomena posameznih ključnih besed ali dogodkov na enem samem mestu, ampak moramo določenemu izrazu ali temi slediti skozi celotno delo.

- Stock, Klemens. 1975. *Boten aus dem Mit-Ihm-Sein. Das Verhältnis zwischen Jesus und den Zwölf nach Markus*. AnBib 70. Rome: Biblical Institute.
- Stock, Klemens. 2000. *Jezus – veselo oznanilo. Razmišljanja ob Markovem evangeliju*. Maribor: Slomškova založba.
- Swartley, Willard M. 1994. *Israel's scripture traditions and the Synoptic Gospels. Story shaping story*. Peabody, Mass.: Hendrickson.
- Turner, David L. 2008. *Matthew*. Baker exegetical commentary on the New Testament. Grand Rapids: Baker Academic.
- Turner, David L. *Matthew*. 2008. Baker exegetical commentary on the New Testament 1. Grand Rapids: Baker Academic.
- Van Iersel, Bas. 1993. *Markus Kommentar*. Düsseldorf: Patmos.
- Weaver, D. J. 2001. Predelava mesijanske pisave: Matejevo poročilo o Jezusovem rojstvu, *Tretji dan* 30/3: 7–14.
- Wiefel, Wolfgang, *Das Evangelium nach Matthäus*. Berlin: Evang. Verl.–Anst., 1998.
- Williams, Joel F. 1994. *Other Followers of Jesus: Minor Characters as Major Figures in Mark's Gospel*. JSNT SuppS 102. Sheffield: JSOT Press.
- Winn, Adam. 2014. Resisting Honor: The Markan Secrecy Motif and Roman Political Ideology. *Journal of biblical literature* 133/3: 583–601.
- Zimmermann, Ruben, ur. 2007. *Kompendium der Gleichnisse Jesu*. Gütersloh: Gütersloher Verlagshaus.

METODOLOGIJA EKSEGEZE

5

1. Eksegeza kot veda o raziskovanju in razlaganju besedil	7
1.1 Eksegeza kot biblični pojem	8
1.2 Eksegeza kot teološka disciplina	8
1.3 Naloge eksegeze	9
1.3.1 Avtorjev namen ali » <i>intentio auctoris</i> «	9
1.3.2 Pomen besedila ali » <i>intentio (sensus) operis</i> «	10
1.3.3 Bralčev sprejem – » <i>intentio lectoris</i> « ali » <i>receptio lectoris</i> «	11
1.4 Naloge eksegeta	12
2. Eksegetske metode	13
2.1 Diahrono raziskovanje: zgodovinskokritične metode	13
2.1.1 Tekstnokritična analiza	14
2.1.2 Analiza zgodovinskega okolja	15
2.1.3 Analiza oziroma kritika literarnih vrst (<i>Formkritik</i>)	16
2.1.4 Redakcijska analiza	16
2.1.5 Analiza virov in tradicij	16
2.2 Sinhrono raziskovanje: literarnokritične metode	17
2.2.1 Literarnokritična analiza teksta in konteksta	17
2.2.2 Analiza motivov in tem	17
2.2.3 Narativna ali pripovedna analiza	18
2.2.4 Semiotška analiza	20
2.2.5 Retorična ali govorniška analiza	20
3. Eksegetska analiza	21
3.1 Zamejitev odlomka	21
3.2 Členitev in strukturiranje teksta	24
3.3 Vključenost odlomka v kontekst	26
3.4 Sinoptična analiza	27
3.5 Sinhrona analiza	29
3.6 Analiza motivov in tem	31
3.7 Interpretacija	33
3.8 Aktualizacija	34

MARKOV EVANGELIJ 37

1. Uvod v razumevanje Markovega evangelija	39
1.1 Namen Markovega evangelija	40
1.2 Čas nastanka	42
1.3 Kraj nastanka	43
1.4 Avtor	44
1.5 Naslovljenci	44
1.6 Zgradba Markovega evangelija	45
2. Markov evangelij – narativna kateheza	50
2.1 Dramska struktura Markovega evangelija	51
2.2 Markov evangelij kot aktiven nagovor bralca	54
3. Razodevanje skrivnosti Jezusove osebe v Markovem evangeliju	56
3.1 Skrivnost Jezusa Kristusa, Božjega Sina	56
3.2 Razodevanje Jezusove skrivnosti preko vprašanj	57
3.3 Nov nauk z oblastjo in Božje kraljestvo	59
3.4 Jezusovi čudeži v Markovem evangeliju	61
3.5 Kristološki pomen motiva strahu	63
3.6 Jezusovi nazivi v Markovem evangeliju in njihovo starozavezno ozadje	68
4. Učenčevstvo v Markovem evangeliju	72
4.1 Kdo je Jezusov učenec	72
4.2 Mali učenci v Markovem evangeliju	74
4.3 Koraki učenčevstva (Mr 10,46-52)	78
4.4 Misliti na Božje, in ne na človeško (Mr 3,20-35)	81
4.5 Svarilo učencem pred Herodovim in farizejskim kvasom (Mr 8,14-21)	83
4.6 Apostol Peter v Markovem evangeliju	85
5. Eksegetska analiza	88
5.1 Mož s suho roko (Mr 3,1-6)	88
5.2 Eksegetska analiza Mr 12,28-34 in vprašanje o prvi zapovedi	99

MATEJEV EVANGELIJ 113

1. Uvod v razumevanje Matejevega evangelija	115
1.1 Namen Matejevega evangelija	115
1.2 Čas nastanka, avtorstvo in naslovljenci	116
1.3 Zgradba Matejevega evangelija	117
1.4 Starozavezno ozadje Matejevega evangelija	120
2. Matejev evangelij – oznanilo o nebeškem kraljestvu	128
2.1 Nebeško kraljestvo – temeljna vsebina Jezusovega oznanjevanja	128
2.2 Pravičnost kot temeljna razsežnost biblične podobe Boga in človeka	133
2.3 Večja pravičnost – gonilo življenja Kraljestva	134
3. Jezus kot izpolnilec starozaveznih mesijanskih pričakovanj	139
3.1 Izvor in otroštvo Jezusa Mesije (Mt 1-2)	139
3.2 Vloga žena v rodovniku	144
3.3 Jezusovo rojstvo (Mt 1,18-25) – nebeška genealogija	146
3.4 Čaščenje in sovražnost, preganjanje in Božje varstvo (Mt 2,1-23)	153
4. Razglasitev nebeškega kraljestva (Mt 3,1-7,29)	157
4.1 Oznanilo Janeza Krstnika (Mt 3,1-12)	159
4.2 Jezusov krst (Mt 3,13-17)	161
4.3 Mesijanske skušnjave v puščavi (Mt 4,1-11)	164
4.4 Govor na gori: postava nebeškega kraljestva (Mt 5,1-7,29)	174
4.5 Blagri (Mt 5,3-12)	175
4.6 Spodbuda pričevalcem Kraljestva (Mt 5,13-16)	182
4.7 Večja pravičnost – programska deklaracija (Mt 5,17-20)	183
4.8 Večja pravičnost in Oče (Mt 6,1-18)	185
4.9 Večja pravičnost in stvari (Mt 6,19-7,11)	186
5. Eksegetska analiza	187
5.1 Prilike o zakladu, o biseru in o mreži (Mt 13,44-52)	187
5.2 Prilika o zakladu in o biseru (Mt 13,44-46)	193
5.3 Prilika o mreži (Mt 13,47-50)	194
5.4 Kratek dialog ter prilika o pismouku, ki je postal učenec nebeškega kraljestva (Mt 13,51-52)	194

1. Uvod v razumevanje Lukovega evangelija	199
1.1 Avtor in njegov namen	199
1.2 Posvetilo ali prolog Lukovega evangelija (Lk 1,1-4)	201
1.3 Pripoved o zgodovini odrešenja in razodetju Božjega usmiljenja	201
2. Evangelij o Jezusovem otroštvu	204
2.1 Primerjava med Lk 1–2 in Mt 1–2	204
2.2 Oznanilo Janezovega rojstva (Lk 1,5-25)	207
2.3 Napoved Jezusovega rojstva in Marijin poklic (Lk 1,26-56)	214
2.4 Srečanje Marije in Elizabete (Lk 1,39-56)	227
2.5 Zgodovinske okoliščine Jezusovega rojstva	233
2.6 Jezus v templju (Lk 2,21-52)	235
2.7 Priprava na Jezusovo javno delovanje (Lk 3,1–4,13)	236
3. Božje kraljestvo v Lukovem evangeliju	240
3.1 Jezus kot prerok oznanja nastop Božjega kraljestva	240
3.1.1 Nastopni govor v nazareški shodnici	240
3.1.2 Božje kraljestvo in ubogi	245
3.2 Prihod Božjega kraljestva	253
3.3 Molitev in Božje kraljestvo	260
4. Jezusovo učenje v prilikah	265
4.1 Prilike kot narativna literarna vrsta	265
4.2 Lukove prilike	266
Okrajšave	275
Viri	275
Bibliografija	277